

John Maynard Keynes

Moralfilosofi og politik

Jespersen, Jesper

Published in:
Kritisk Debat

Publication date:
2019

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):

Jespersen, J. (2019). John Maynard Keynes: Moralfilosofi og politik. *Kritisk Debat*, 2019(108).
http://gl.kritiskdebat.dk/articles.php?article_id=2053

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

John Maynard Keynes: moralfilosofi og politik.

Skrevet af: **Jesper Jespersen** | Offentliggjort: 16. februar 2019

Indledning: Økonomi, politik og ideologi

John Maynard Keynes (1883-46) kendes i den bredere offentlighed, som den ene af de tre store økonomer, der har bidraget til forståelsen af det kapitalistiske markedsøkonomiske systems funktion. Adam Smith (1723-90) beskrev det 18. og tidlige 19. århundredes spirende markedsøkonomi. Karl Marx (1818-83) analyserede i anden halvdel af det 19. århundrede det kapitalistiske systems indre modsigelser og dets udnyttelse af arbejdskraften. Mens John Maynard Keynes er økonomen, der som den første forklarede, hvorfor de industrialiserede markedsøkonomier i første halvdel af det 20. århundrede var kendetegnet af vedvarende og hidtil uset høj arbejdsløshed.

Det var dog ikke kun optagethed af det økonomisk systems funktion, der karakteriserer disse tre store økonomer. Det var også et stærkt samfundsmæssigt engagement. Smith var professor i moralfilosofi ved universitetet i Glasgow, da han skrev 'Theory of Moral Sentiments'. Marx blev landsforvist fra Tyskland efter at have udgivet *Det kommunistiske Manifest*. Keynes tog sin afsked fra The Treasury (finansministeriet) i 1919, som en konsekvens af den fredstraktat, som blev påtvunget Tyskland. I et privat brev formulerede Keynes sine moralske forbehold således: 'Jeg arbejder for en regering, som jeg foragter og vis mål er kriminelle'. Keynes måtte sande, at moralske anfægtelser er ikke omkostningsfrie, idet der gik mere end 20 år, inden han atter blev bedt om at sætte sine ben i finansministeriet. Det skete i 1940, da en ny krig med Tyskland var indledt.

Det spørgsmål, som samfundsengagerede økonomer ofte konfronteres med, er, i hvilken grad deres økonomiske teorier er bestemt af deres politiske eller ligefrem ideologiske ståsted? Det spørgsmål kan dog ikke besvares generelt; for der er stor forskel på økonomer og på, om de lader sig spænde for en ideologisk vogn. Det kan teorihistorien fremvise mange eksempler på; men jeg vil nu tillade mig at frikende de tre 'store' økonomer. Deres primære formål var at forstå, hvorfor det kapitalistiske markedsøkonomiske system fungerede på deres tid og bidrog til at skabe så megen fattigdom. Det er det, de stadig bør huskes for. Dette hindrede dog ikke mange af deres efterfølgere i at benytte denne indsigt til at udarbejde politiske programmer, ligefrem ideologier, med reference til hhv. Smith's, Marx' og Keynes' hovedværker: liberalisme, marxisme og keynesianisme. Men som læser af disse programmer kan det tilrådes at udvise forsigtighed med at tilskrive deres indhold til de store økonomers oprindelige tanker. Lad dette derfor stå som en advarsel mod at sætte lighedstegn mellem Keynes' hovedværk fra 1936 *The General Theory of Employment, Interest and Money* og det, der siden er blevet kaldt 'keynesiansk økonomisk politik'. Keynes var generelt tilbageholdende med partipolitisk tilpassede anbefalinger endsige forslag til politiske principprogrammer.

Det er i dette perspektiv Keynes' to artikel fra midten af 1920'erne 'The End of Laissez-Faire' efterfulgt af det retoriske spørgsmål 'Am I a Liberal?', der skal læses i perspektiv af, at Keynes var medlem af Det liberale Party. Uanset, at han livet igennem var i tvivl, om han overhovedet kunne sættes i en partipolitisk bås. Som en naturlig konsekvens af titlen, der forgriber konklusionen 'The End of Laissez-Faire', er det ikke overraskende, at han aldrig blev en 'loyal' partisoldat: kunne det

Liberala Partis program overhovedet forenes med de samfundsmæssige institutioner, der efter hans faglige indsigt var nødvendige for at skabe fuld beskæftigelse og en retfærdig fordeling af indkomster og formuer? To uomgængelige forudsætninger for at sikre det liberale samfunds grundpille: individuel frihed.

Hans kolleger i den akademiske verden forstod ham ikke og først den dybe økonomiske krise i begyndelsen af 1930'erne ramte den vestlige verden blev liberale (men ikke konservative) politikere opmærksom på nødvendigheden af samfundsøkonomiske institutioner, der primært varetog helhedens interesse i form af stabilitet, f.eks. en uafhængig centralbank. Når Keynes i disse essays og senere i det konkluderende kapitel i hovedværket *The General Theory* bruges udtrykket 'socializing investment', så skal det ikke forstås som nationalisering med direkte statslig styring. Han er stærk tilhænger af et 'armslængde princip', som kan løfte disse institutioner ud af den 'daglige' politiske debat, hvor ideologi let bliver dominerende.

Kort og godt hvorledes sikres de bedst mulige økonomiske vilkår for at skabe rammerne om 'det gode liv', der ikke kan forhåndsprogrammeres endsige forhåndskalkuleres i en verden præget af notorisk usikkerhed. Derfor stiller Keynes sig i stigende grad skeptisk over for den stadig i begyndelsen af det 20. århundrede dominerende utilitarisme baseret på 'nyttekalkulation' og 'pain og pleasure accounting'. Et moralfilosofisk opgør, som havde (for)fulgt Keynes gennem det meste af livet på grund af den victorianske opdragelse på Harvey Road, Cambridge, og som han først i sit selvbiografiske essay *My Early Beliefs* fra 1938 får sammenfattet.

Jeg begynder derfor artiklen med kort at sammenfatte dette i denne sammenhæng centrale essay, der leder frem til Keynes' samfundsøkonomiske konklusioner med hensyn til en selv nok så velfungerende markedsøkonomis begrænsninger med hensyn til at sikre 'det gode liv for alle' – en fundamental liberal norm.

"My Early Beliefs": Opgøret med utilitarisme

For til fulde at forstå Keynes' tvivl med hensyn til, hvor han hørte hjemme ideologisk - om overhovedet noget sted, kan det være en hjælp at læse hans selvbiografiske note 'My early beliefs' fra 1938. På det tidspunkt var Keynes en moden mand på 55 år. Noten blev læst op i den såkaldte 'Memorie Club', der bestod af medlemmer af den tidligere så indflydelsesrige Bloomsbury Group (bl.a. Virginia Woolf, Vanessa Bell and Lytton Strachey m.fl.), som en refleksion over de idealer, der havde domineret gruppen ved århundredskiftet.

Bloomsbury-kredsen blev dannet i opposition til den forældregeneration, der havde sat de victorianske dyder baseret på utilitaristisk moralfilosofi i højsædet. Her blev den individuelle adfærd styret gennem et pain and pleasure-bogholderi. Hver enkelt person skulle kalkulere sin nytte (summen af pains og pleasures) og dernæst søge at maksimere den, hvilket var (og stadig er) grundlaget for neoklassisk økonomisk tænkning. Den er baseret på antagelsen om, at kalkulerende individer løbende maksimerer deres egen nytte og virksomhedsprofit. Denne adfærd sammenfattes under begrebet 'den økonomiske fornuft'.

Bloomsbury-kredsen udfordrede en sådan demonstrativ stræben efter størst mulig individuel nytte, som et rimeligt grundlag for opnåelse af et 'godt liv'. Men det »moralske« spørgsmål om, hvor grænsen mellem det »private liv« og den »offentlige forpligtelse« skulle trækkes, forblev dog ubesvaret. Den personlige etik, var den privat eller samfundsskabt? Hvis ens følelser og intuition tilsagde en, at det gode liv bestod i et »privat« liv: »to be good, rather than to do good«, hvordan kunne denne isolation forsvares i en verden præget af socialt armod? I hvilken grad kunne individet forpligte sig samfundsmæssigt og samtidig føre et oprigtigt (autentisk) liv i modsætning til forældrenes konventionsfyldte livsform, der i langt højere grad var bestemt af 'hvad man burde gøre'?

Her stod den filosofiske diskussion ifølge Keynes' erindring, da han påbegyndte sit universitetsstudium i Cambridge i 1902. Den 'nye' filosofi fik ekstra næring gennem udgivelsen af G.E. Moore's (professor i filosofi ved Cambridge universitet) »Principia Ethica« i 1903. Den udfordrede de victorianske dyder i form af Gud, Konge, Fædreland, hvor kravet om at 'do good' blev erstattet af en forpligtelse til at 'be good' ved at sætte de mere personlige begreber som Kærlighed, Skønhed og Sandhed i centrum. Moore søgte at ophæve skellet mellem »det gode liv « og »det nyttige liv« - mellem det private og det offentlige. Keynes taler ligefrem om, at Moore's filosofi »åbnede et nyt Paradis på en ny Jord« (My early beliefs, s. 435). Det, der primært skulle lægges vægt på, var hensynet til ens egen og dernæst familiens og den nærmeste omgangskreds »gode« oplevelse/bevidsthed/samvittighed (states of mind). Denne sindstilstand ville så i sidste instans udvikle sig til et organisk hele, der fik de »gode« og de »nyttige« sider af tilværelsen til at smelte sammen. Man skulle med andre ord være »god« ikke af pligt, men fordi man ikke kunne lade være.

Denne moralfilosofiske position ses også betegnet som *individueel holisme*, der umiddelbart lyder som en modsigelse. Det enkelte individ er i centrum og har ansvaret for at leve et »godt« liv; men dette kan ikke ske uafhængigt af omgivelserne. Individet er ikke et frit svævende atom, men derimod stræbe efter at være i en form for organisk/mental balance med sine omgivelser. Bloomsbury-kredsen havde således en betydelig forståelse for individuelle forskelligheder, men tillagde samtidig »fællesskabet« stor betydning, hvilket i høj grad var en afstandtagen for den (kalkulerende) utilitarisme.

Det lød umiddelbart besnærende, at det »gode« liv forstået som et »oprigtigt« liv burde være målet for end gerninger; men hvorledes hindres det, at det ureflekterede og mere lystbetonede liv kommer til at dominere? Vil et individualistisk liv i så fald ikke hurtigt udvikle sig til ren hedonisme? Her havde Moore - ifølge Keynes - ikke meget at byde på. Keynes måtte således afvise Moore's handlingsmoral; for den byggede netop i mangel af et alternativ fortsat på at lade konventionen være ledetråden i en »blanding af utilitarisme og kristen hokuspokus«, som Keynes karakteriserede det 30 år senere. (My early beliefs, s. 445-6).

For Keynes var det afgørende, at den »nye« filosofi (Bloomsbury-kredsens "religion") skulle baseres på rationelle principper, der kunne forklares og forsvares moralsk, og som ikke blot var en videreførelse af hidtidige konventioner. Herved kunne eventuelle tilløb til hedonisme foregribes; for den kunne ikke forsvares. Man skulle kunne begrunde, hvorledes ens handlinger udsprang af principperne for opnåelse af et godt liv. Der måtte i hvert fald ikke være en modstrid mellem det,

man gjorde, og så ens samvittighed (state of mind).

Keynes fremstillede i sin selvbiografiske note den nye moralfilosofi i begyndelsen af århundredet nærmest som et slags ungdomsoprør, hvor alle hidtidige normer blev underkastet en nøje granskning. Kunne de ikke stå for en nærmere »videnskabelig« undersøgelse af de unge mennesker, så måtte de kasseres. Alt blev diskuteret til hudløshed. Det var intet mindre end Sandheden, der skulle afdækkes. Resultatet af disse diskussioner blev en form for »rationel etik«, som A. Fitzgibbons i bogen *Keynes's Vision* kalder det. God bevidsthed/samvittighed prioriteres klart højere end gode gerninger. Det »indre« er blevet opprioriteret i forhold til det »ydre« liv. Uden det dog må lede til passivitet. Handlinger vil fortsat være en del af det gode liv. De kan ikke adskilles. Derfor er der ikke noget skarpt skel mellem individ og fællesskab, hvilket netop er fundamentet for *individuel holisme*.

Individet kan ikke frigøres fra helheden. Det var et af de helt centrale punkter i Keynes' afhandling om (subjektiv) sandsynlighed – *A Treatise on Probability*. Individet kan ikke handle rationelt uafhængigt af helheden. Hertil kommer, at når man handler, så er det netop ikke for at blive betragtet som »nyttig«, men fordi handlingerne er rigtige vurderet i forhold til fællesskabet.

Set i dette perspektiv måtte Keynes sætte spørgsmålstejn ved Moore's handlingsanvisninger. De byggede som nævnt efter Keynes' mening i alt for høj grad på konventioner. Her var konklusionen, at hvis man var i tvivl om, hvad der var rigtigst at gøre (f.eks. hvis konsekvenserne af de påtænkte handlinger var uoverskuelige), så burde man enten blot følge sædvanen eller måske helt afstå fra at gøre noget. »Vi afviste Moore's handlingsmoral« (My early beliefs, s. 436). Tanken om, at den netop opnåede personlige frihed skulle begrænses af hidtidige konventioner, når den skulle omsættes til handling, kunne endnu 35 år senere få Keynes til at gyse; for her måtte motivet, »den indre følelse«, være bestemmende. Heldigvis, sluttede Keynes, lyttede vi unge ikke til Moore på dette punkt.

På den anden side må Keynes dog indrømme, at set i bakspejlet havde denne nye »religion« nok været for optimistisk i sin tro på, i hvilken grad det gode er en del af den menneskelige natur. Det var ofte meget private spørgsmål, der fyldte i Bloomsbury-kredsens samtaler. Medlemmerne havde elementer af en (ånds)aristokratisk selvtilstrækkelig, som Moore's tænkning, desværre, gav øget næring, hvorved det (ydre) samfund let kunne tabes af syne.

Opmærksomheden rettedes i stedet mod den private sfære, hvilket satte individualismen i højsædet. Dette viste sig i Bloomsbury-kredsens holdning til samfundsspørgsmål. Selv Keynes var i denne periode overvejende af den opfattelse, at det markedsøkonomiske system (stort set) holdt sig selv i balance. Den økonomisk politiske tænkning var selv i denne socialliberale kreds helt op til udbruddet af 1. verdenskrig mere liberal end egentlig social. »Privatiseringen« af det (moral)filosofiske grundlag for »det gode liv« i det første tiår af 1900-tallet skabte derfor ikke modsætninger hos Keynes. Det gode og det nyttige liv synes at smelte sammen. Hvis blot alle efterlevede disse principper, så kunne de snærende victorianske konventioner sættes på 'pension'.

Dette er i erindringen Keynes' udlægning af Moore's filosofi. Handlinger bliver aldrig målet i sig selv, men derimod et middel til at fastholde et »godt« liv, fordi handlingens motiv bidrager til at

tilfredsstille den individuelle længsel efter det »gode liv«. Dette kan give handlingerne et tilsyneladende pragmatisk tilsnit – måske ligefrem utilitaristisk skær, hvilket er underordnet, hvis blot handlingen er i overensstemmelse med principperne for det gode liv. Hermed er det dog ikke sagt, at »målet helliger midlet« – tværtimod skal mål og middel i sidste instans vurderes under ét og kunne forsvares etisk.

Dette er Keynes' grundsynspunkt også senere i livet ved udformningen af økonomisk politik. For ham kan den økonomiske politik således aldrig blive andet end et middel til at skabe rammerne om et civiliseret samfund, hvor kærlighed, skønhed, sandhed og viden sidder i førersædet, mens egoisme, grådighed og pengebegær sættes i skammekrogen – uanset hvad pengene siden hen bliver brugt til.

Vurderet retrospektivt i 1938 fremhævede Keynes, at den største gevinst ved Moore's filosofiske »revolution« havde været, at hans generation fik gjort definitivt op med den snærende utilitarisme. At de således slap af med det spøgelse, der havde plaget deres forældres generation, hvor nytten af en handling var bestemt af konvention og helst skulle være åbenbar og målelig (i penge). Forestillingen om den nyttemaksimerende forbruger og profitmaksimerende virksomhed, der er de to grundpiller i neoklassisk teori, stammer således fra denne victorianske periode (2. halvdel af 1800-tallet). De afspejler i udtalt grad en materialistisk og kalkulerende nyttemoral – og, må det tilføjes, er også fortsat grundpiller for den moderne neoklassiske teori. For Keynes var argumenter baseret på »a Benthamite calculus« derimod utilitarisme af værste skuffe. I dag kaldes det blot cost-benefit analyser og New Public Management; men er fortsat en ekstrem form for kalkulerende samfundsøkonomisk tænkning, der kun omfatter forhold, der kan værdisættes i kroner og ører. Keynes advarede lige stærkt mod forældrenes utilitarisme (lykke og smerte regnskab) og socialisternes planlægningsmodeller, der begge på overfladen var særdeles rationelle, men som risikerede at tømme samfundet for menneskeligt indhold. Det »gode« samfund kan ikke kalkuleres. Økonomisk teori skal opstille nogle rammebetingelser, der kan give de enkelte mennesker mulighed for hver på deres måde at frigøre sig fra de mest snærende økonomiske bånd. Dette var Keynes' vision, som han bl.a. præsenterede i sit essay »The Economic Possibilities for our Grandchildren« fra 1930.

Moralfilosofi og politisk engagement

Fra sine tidligste studenterdage var Keynes dog orienteret mod det liberale parti. Det er ikke tilfældigt, at det er det liberale parti med en udtalt socialliberal profil han naturligt føler sig tiltrukket af. For selvom individet står i centrum for politikken, sker dette med en klar erkendelse af, at individet indgår som et element i en større helhed. Herved placerer Keynes sig i den mere end 200-årige britiske politiske ideologiske tradition repræsenteret ved blandt andre Locke, Hume, Johnson og Burke, der alle havde elementer af holistisk individualisme i deres filosofi. Lægges hertil indflydelsen fra Moore, er det åbenbart, at denne helhedsorienterede form for individualisme er et væsentligt element i Keynes' »ideologiske« fundament. Robert Skidelsky trækker i sin flotte Keynes-biografi en direkte linje fra Locke's (1640-1709) individualisme til Keynes' økonomisk/politiske tænkning. Det fremhæves her, at Locke – i modsætning til ærkeliberalisterne – ingen ideologiske anfægtelser havde med hensyn til at anbefale regeringsindgreb i den økonomiske sfære. En politik, der i begyndelsen af 1800-tallet blev afvist af de klassiske økonomer og fik påklistret det nedsættende prædikat »Merkantilisme«. Locke opfattede ikke det individuelle og det offentlige

hensyn som antagonistisk. Tværtimod var det regeringens pligt at værne om og beskytte det økonomiske liv. Offentlig intervention skulle således opfattes som en forudsætning for fuld individuel udfoldelse og ikke en begrænsning af individets muligheder. Et synspunkt, der også – om end i afbleget form – genfindes i Smith's »Wealth of Nations« (1776).

Men det tog tid inden Keynes virkelig udfordrede det markedsbaserede system som værende en effektiv ramme for samfundsøkonomiske, herunder sociale hensyn. Før 1. verdenskrig var det frihandel og regulering af pengeforsyningen, der stod øverst på Keynes' økonomisk politiske dagsorden. Han afviste dengang med foragt ethvert forslag om toldbeskyttelse af udsatte erhverv. Told var ifølge hans neoklassiske »opdragelse« et ineffektivt virkemiddel, der begrænsede markedssystemets funktion og derved reducerede den samfundsmæssige velfærd.

Fra midten af 1920'erne blev det bekæmpelsen af arbejdsløsheden, der kom til at stå øverst på Keynes' teoretiske dagsorden. Ikke kun fordi arbejdsløsheden var 'spild af knappe ressourcer', en social uretfærdighed, men også fordi arbejdsløshed begrænser det enkelte individs mulighed for selv at forme »det gode liv«. Hans intellektuelle indsats i denne periode er præget af at finde svar på, hvorledes det samfundsøkonomiske system og den økonomiske politik kunne organiseres, så det bedst understøttede idéen om, at alle skulle have mulighed for at opnå et godt liv.

Keynes economics – unlike Keynesian economics – was philosophically driven.

(Robert Skidelsky)

I de to 'politiske' essays begrundes Keynes, hvorfor han passer så dårligt ind i det britiske partipolitiske system, der på grund af det britiske valgsystem kun består af tre partier. Det konservative parti repræsenterede fortsat de victorianske »dyder«, som han udtrykkeligt havde taget afstand fra. Hans forhold til det liberale partis leder David Lloyd George, der var premierminister i 1919, forblev anstrengt, selv om han op til valget i 1929 aktivt deltog i det liberale partis valgkampagne, idet partiet havde overtaget en række af Keynes' idéer til at nedbringe arbejdsløsheden. Labour's orientering mod omfattende nationaliseringer og følelsesladede økonomiske politik matchede ikke med Keynes' teoretisk forankrede økonomiske politik.

Valget i 1929 bragte dog Labour til magten, og Keynes blev af statsministeren, Ramsey MacDonald benyttet som rådgiver bl.a. i forbindelse med de tilbagevendende valutakriser. Men Keynes var i begyndelsen af 1930'erne begrænset i sin rådgivning af, at han endnu ikke har udviklet sin makroøkonomiske teori i tilstrækkelig grad til at kunne forklare årsagerne til den vedholdende arbejdsløshed. Det sker først ved publiceringen af *The General Theory* i 1936; men da er 2. verdenskrig rykket så meget nærmere, at beskæftigelsessituationen på grund af oprustningen bedres betydeligt.

Da Keynes bliver opfordret til at vende tilbage til finansministeriet i 1940 er det således mangel på arbejdskraft og et lurende inflationspres, han bliver bedt om at rådgive om. For at omsætte det til politik er det en fordel, at krigskabinetet overvejende består af konservative og Labour ministre.

Disse to partier har nemlig ideologisk lettere - end de liberale - ved at acceptere staten som en central aktør ikke alene i krigstid, men også ved planlægningen af freden. Helhedsorienteret økonomisk politik passer bedre til disse to partiers opfattelse af staten som et instrument til at skabe stabile samfundsøkonomiske strukturer. De vokser, som begrundet i *The General Theory* ikke spontant ud af en individualistisk markedsøkonomisk struktur. Keynes' liberale samfundsfilosofi, der har det gode liv og det gode samfund som pejlemærker, vil således være bedst forankret i en overordnet stabilitetsorienteret makroøkonomisk politik. Netop fordi mennesker ikke er konforme, kan en velfungerende markedsøkonomi i kombination med en overordnede makroøkonomisk politik give borgerne det frirum, som en selv nok så velment og veldesignet markedsøkonomi eller planøkonomi ikke vil kunne skabe.

Hermed er ringen sluttet fra det fundamentale spørgsmål som Keynes stillede i 'Liberalism and Labour' i midten af 1920'erne:

hvorledes økonomisk effektivitet, social retfærdighed og individuel frihed kan forenes?
(Liberalism and Labour, CWK, IX, 311).

til det teoretiske svar, der blev givet i 1936. Det enestående er, at Keynes selv fik mulighed for at omsætte sine teorier til praktisk politik under krigen. En politik, som blev videreført efter krigen først af Labour og efterfølgende af konservative regeringer i Storbritannien i 1950'erne og 1960'erne.

Hvilket får Skidelsky til at konkludere:

Keynes inddrog staten i sin løsningsmodel - ikke fordi han var begejstret for statslige indgreb, men fordi han så disse som den eneste mulighed for at afhjælpe samfundsøkonomisk ubalance. Han placerede sig herved som den sidste i rækken af store engelske liberale tænkere.
(Skidelsky, 1992, s. xii)

Jesper Jespersen, professor Roskilde Universitet

Den anvendte litteratur:

Keynes udgav i 1931 en samling af sine formidlende og samfundsdebatteerende essays. De giver en forholdsvis let læst og til tider direkte underholdende indblik i Keynes samfundsfilosofiske synspunkter. Denne essaysamling er udkommet som bind IX med titlen 'Essays in Persuasion' i *The collected writings of John Maynard Keynes* (CWK). De to artikler 'The End of Laissez-Faire' og 'Am I a Liberal' stammer begge herfra i den sektion, som Keynes gav overskriften 'Politics'.

Hvis man vil fordybe sig i hans selvbiografiske essays, så er det genoptrykt i 'Essays in Biography',

bind X. Keynes havde dog sikret sig, at dette essay først måtte udgives efter hans død, så det var ikke indeholdt i den oprindelige udgivelse fra 1933. Det er en vigtig tekst; for den indeholder en sammenhængende refleksion over den udvikling, som han gennemløb efter 'studenteroprøret' mod forældregenerationens kalkulerende utilitarisme. I 1938 skulle 'ungdommens overmod' vurderes i lyset af mellemkrigstidens katastrofale udvikling i de lande, der var domineret af politisk ideologi og løsrevet fra de hidtidige sociale normer. Disse erfaringer ligger også bag Keynes' mere modne *Social Philosophy*, som er sammenfattet i det afsluttende kapitel 24 i *The General Theory*, 1936 (bind VII i CWK).

Der er udgivet en stribe Keynes-biografier, hvoraf Robert Skidelskys tre-bindsværk 1983/1992/2001 er indiskutabelt den mest grundige i sin research (Skidelsky er historiker). I al ubeskedenhed vil jeg dog også nævne min egen Keynes-biografi, 2. udg. 2014 udgivet på Djøf Forlag. Og hvis dette ikke skulle være nok, så er der en bredere makroøkonomisk diskussion indeholdt i 'Den økonomiske teoris historie - en introduktion' udgivet sammen med Hector Estrup og Peter Nielsen, ligeledes Djøf Forlag, 2. udgave 2013.